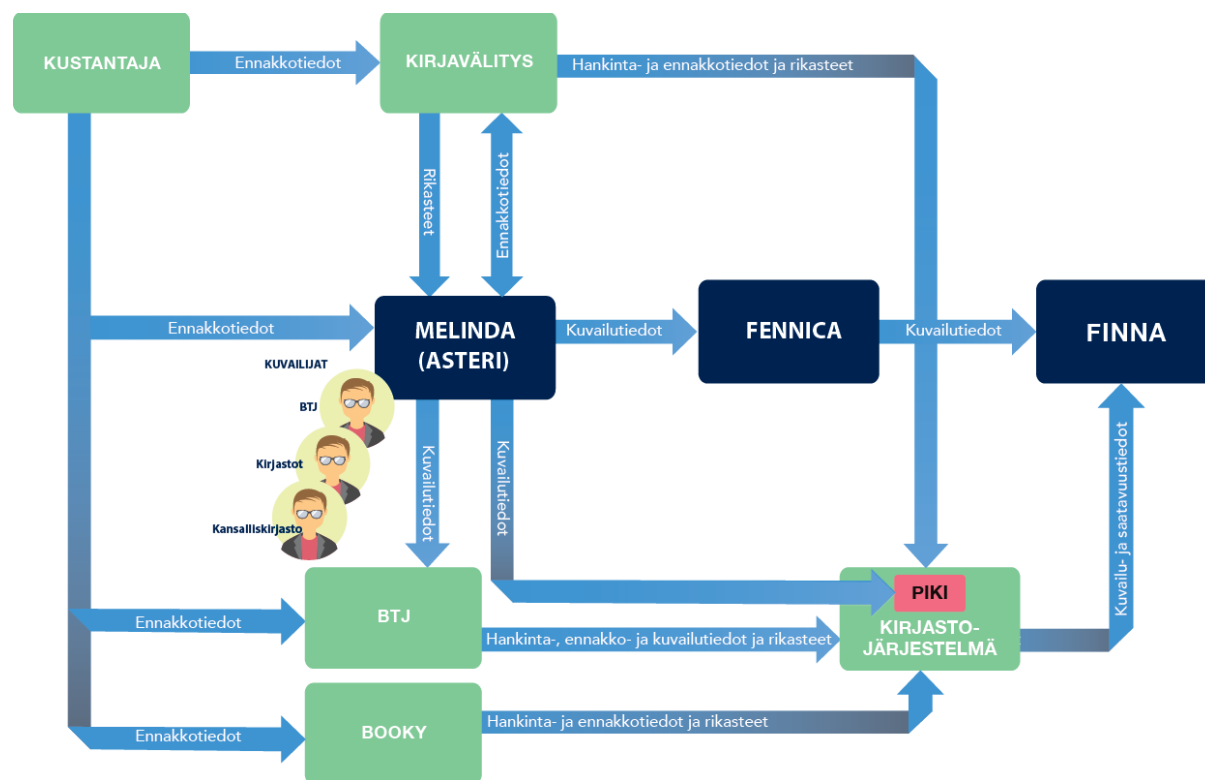


# Järjestelmien väliset tietovirrat (yleiset kirjastot ja kansalliset palvelut)

## I Nykytilan tietovirrat



Melinda ja yleisten kuvailukeskus / nykytila, painetut aineistot

**Dokumentissa kuvataan ensisijaisesti kuvailutietovirtojen kulku nykytilan ja neljän vaihtoehdoisen tavoitetilan skenaarion osalta. Tekstissä on kuitenkin käytetty vaihtelevasti terminologiaa kuten kuvailutieto, metatieto ja metadata.**

### Mitä metatiedot ovat?

Kirjastoaineistoihin liittyviä metatietoja ovat esimerkiksi tuotetiedot, kuvailutiedot, hintatiedot ja käyttöehtotiedot. Kirjojen tuotetietoja välitetään ennakkotietoina, joita päivitetään julkaisuhetkellä ja myöhemmin esimerkiksi kirjan saadessa palkintoja. Täydelliset tuotetiedot sisältävät mm. tuotteen bibliografisen kuvauksen, markkinointiaineistot, julkaisutiedot ja myyntirajoitukset, tuotteeseen liittyvät aineistot sekä välitystiedot.

## 1. Ennakkotietojen tietovirrat

Kansalliskirjaston ja Kirjavälitys oy:n yhteistyö perustuu sopimukseen metatietojen vaihdosta. Perusajatuksena on, että tieto ilmestyvistä julkaisuista saadaan mahdollisimman nopeasti koko julkaisualueen käyttöön ja toimijat voivat täydentää ennakkotietoja tarpeittensa mukaisesti. Kirjavälitys tuottaa n. 6000

ennakkotietuetta ja Kansalliskirjasto n. 3500 tietuetta vuodessa. Lopuista julkaisuista (3-4000 nimekettä/vuosi) ei saada ennakkotietoja kustantajilta.

Pienten kustantajien julkaisut / omakustannejulkaisut

- Kustantaja täyttää Kansalliskirjaston verkkosivuilla olevan ISBN-tunnuksen hakulomakkeen ja julkaisun tiedoista generoidaan ennakkotieto Melindaan (Fennicaan).
- Suomen ISBN-keskus ohjeistaa kustantajia tuottamaan hyvää metatietoa julkaisuista, jotka eivät ole vielä ilmestyneet.
- Kirjavälitys käyttää Kansalliskirjaston tuottamia ennakkotietueita ja kuvailutietoa omassa tuotetietopalvelussaan.

Suurten kustantajien julkaisut:

- Kustantajat saavat listan ISBN-tunnuksista Kansalliskirjaston ISBN-keskuksesta ja huolehtivat itse numeroinnista sekä ennakkotietojen toimittamisesta Kirjavälitykselle.
- Kirjavälitys toimittaa kotimaisten kustantajien julkaistavien nimekkeiden ennakkotiedot Marc21-formaatissa Kansalliskirjaston palvelimelle, josta tiedot siirretään Melindaan (Fennicaan). Kansalliskirjastossa ja Kirjavälityksessä kerättävien ennakkotietojen tallennusalueita ovat yhteensopivat keskenään.

## 2. Painetun aineiston tietovirrat

### **Melindassa**

- Kirjavälityksestä saatavat, kotimaisen aineiston ennakkotiedot ajetaan Melindaan (loadeina).
- Melindassa tehdään primääriluettelointi aineistoille, joista ennako- tai muuta valmista tietuetta ei ole.
- Ulkomaisen aineiston tietueet tehdään pääsääntöisesti poimintaluetteloitina, Bookwheren avulla.

**Melindasta** muihin järjestelmiin

**Voyager**-järjestelmän tietokannat (yliopisto- ja amk-kirjastot, sis. Fennica):

- Halutut tietueet siirtyvät välittömästi ja automaattisesti (replikointi).

**Axiell** - kirjastojärjestelmä (PIKI-kimppa):

- Tätä varten on järjestelmätoimittaja tehnyt luetteloitintyökalun, joka mahdollistaa tietueiden käsittelyn ja tallennuksen sekä Melindaan että omaan kirjastojärjestelmään yhtäaikaaisesti.

### **Muut järjestelmät**

- Muiden kuin Melindaan suoraan tallentavien kirjastojen on mahdollista poimia tietueita yksitellen Z39.50 rajapinnan kautta. Yleisillä kirjastoilla on tähän OKM:n maksama lisenssi.

**BTJ-kirjastopalvelu** luetteloi kansallisbibliografian aineistoa suoraan Melindaan josta se, ja kansallisbibliografian tekemä aineisto, on heidän käytettävissään ja edelleen välitettävissä heidän asiakkainaan oleville yleisille kirjastoille.

**Kirjavälitys** saa kustantajilta, julkaisijoilta ja muita yhteistyötoimijoiltaan kuvailu- ja tuotetietoja, joita he välittävät edelleen. Sieltä saadut rikasteet, kansikuvat ja oheistekstit tulevat Kansalliskirjaston palvelimelle, josta niitä käytetään Fennica- ja Melinda- tietokantojen asiakaskäyttöliittymissä (OPAC) ja Finna-palvelussa.

**Kaikki** Melindassa oleva metatieto on kaikkien Suomen kirjastojen käytössä, joko OKM:n maksamalla lisenssillä tai erillisillä sopimuksilla (erikoiskirjastot, tutkimuslaitokset)

**Finnaan** haravoidaan ja indeksoidaan kuvailutiedot paikallisista kannoista, esim. kansallisbibliografia Fennicasta. Finnassa metatieto ei ole enää primäärimuodossa, vaan sitä käsitellään Finnalle sopivaksi mm. poistamalla ei-julkisia kenttiä. Finnassa on kirjastojen lisäksi mukana myös museoita ja arkistoja.

Melinda on tarkoitettu tiedon tuottamiseen ja Finna tiedon esittämiseen. Melinda on taustajärjestelmä (backend), kirjastolaisille tarkoitettu tiedon kuvailuympäristö. Finna puolestaan on asiakasliittymä ja hakuympäristö (frontend), joka on tarkoitettu loppukäyttäjille kuten kirjastojen asiakkaille.

## 2.1 Yleisten kirjastojen luettelointiprosessi

Yleiset kirjastot hankkivat aineistoa ja ennakkotietoja ilmestyvästä aineistosta Kirjavälityksestä, BTJ:tä, Bookyltä ja muilta sopimustoimittajilta. Aineistoa hankitaan myös aktiivisen kokoelmatyön ja asiakkaiden tekemien hankintaehdotusten perusteella. Lisäksi aineistoa saadaan lahjoituksena.

**Kirjavälitykseltä** saadaan ilmestyvästä aineistosta ennakkotietoja ja rikasteita, so. teosten kuvaukset ja kuvat, mikäli Kirjavälitys on kirjastoon ostettavan aineiston sopimustoimittaja. Nämä ennakkotiedot ovat myös poimittavissa Melindasta / Fennicasta. Rikasteet näkyvät Melindan käyttöliittymässä (OPAC), mutta niitä ei ole tallennettu Melindan tietokantaan. Ennakkotiedot ovat vielä puutteellisia ja jopa virheellisiä.

**BTJ:ltä** saadaan ilmestyvästä aineistosta ennakkotietoja ja rikasteita, mikäli se on kirjaston aineiston sopimustoimittaja. Lisäksi BTJ:ltä on mahdollista ostaa täydellisiä kuvailutietoja. Mikäli kirjastolla on maksullinen BTJ:n Arvo-palvelu käytössä, tietueiden tiedot päivittyvät tietokantaan automaattisesti, kun täydellinen kuvailu tehdään BTJ:llä. BTJ:n tietueita ja rikasteita pystytään toistaiseksi poimimaan myös muista yleisten tietokannoista.

**Bookyltä** saadaan aineistoa ja ennakkotietoja sekä rikasteita, mikäli Booky on kirjaston aineiston sopimustoimittaja.

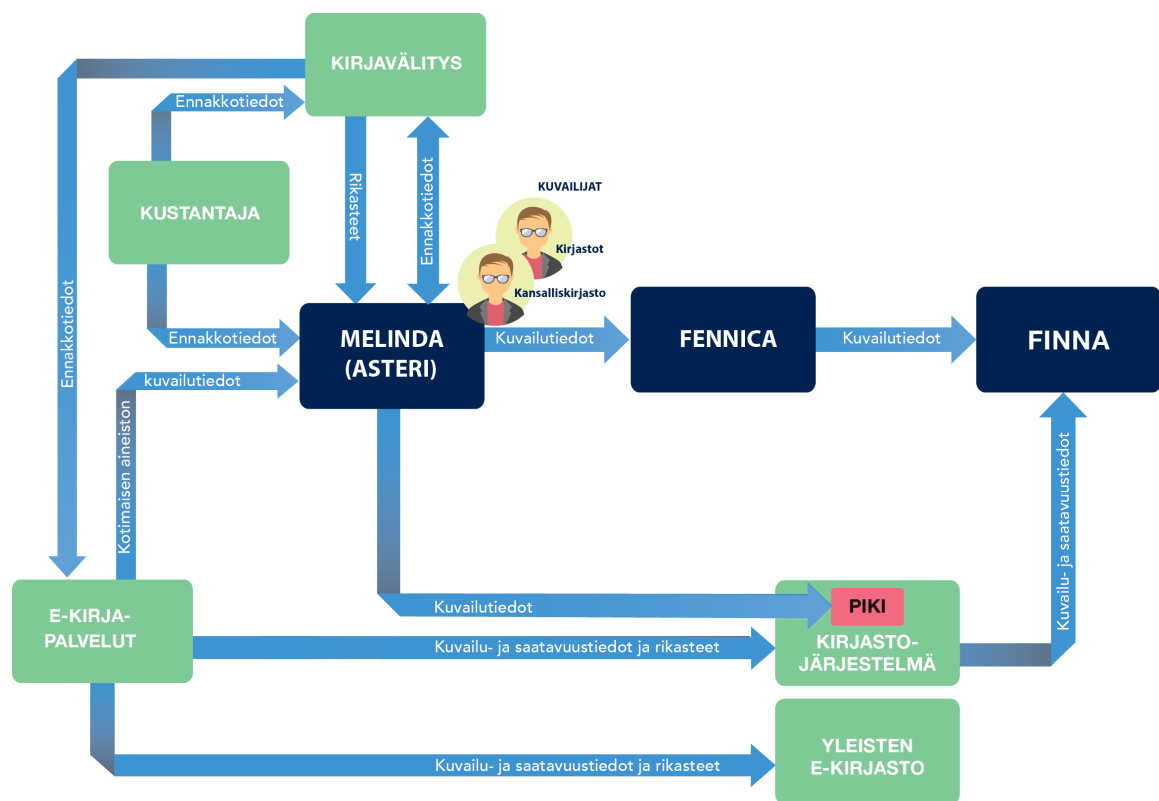
Kirjastojen hankintaosastoilla tehdään omia ”ennakko- tai minitietueita” sellaisille teoksille, jotka hankitaan kirjaston oman kokoelmatyön tai asiakkaiden tekemien hankintaehdotusten perusteella ja joille ei löydy muista tietokannoista tietuetta. Kun teokset saapuvat kirjastoon, muista tietokannoista tarkistetaan,

ovatko kuvailutiedot jo poimittavissa muista tietokannoista, ns. poimintaluettelointi vai pitääkö teos luetteloita itse, ns. primaariluettelointi.

Primääriluetteloitavaa aineistoa ovat mm. oman aktiivisen kokoelmatyö perusteella hankitut teokset, lahjoituksena saadut teokset sekä osa paikallisaineistosta.

Yleisissä kirjastoissa tehdään myös korjauksia ja täydennyksiä oman tietokannan tietueille.

### 3. Elektronisen aineiston tietovirrat



Melinda ja yleisten kuvailukeskus - E-aineistot nykytila

#### 3.1 E-vapaakappaleet

E-vapaakappaleina saatavan kotimaisen aineiston kuvailutiedot ovat Melindassa (ja Fennicassa)

Vapaakappaleluovutusten yhteydessä Kansalliskirjasto saa aineiston metadatta kaupallisilta kirjavälittäjiltä (esim. Elisa, Ellibs, Kirjavälitys).

Näiden metadata viedään Melindaan/Fennicaan, josta ne ovat kirjastojen käytettävissä, kuten painetun aineiston tiedot.

Yksittäisten luovutusten yhteydessä saatavat metatiedot viedään yksitellen Melindaan/Fennicaan.

Lisäksi hyödynnetään verkkoharavoinnilla julkaisuarkistoista talteen otettujen monografioiden metadataa.

### 3.2 Elektronisen aineiston metatietojen tuottaminen ja välittäminen

Elektronisten aineistojen metatiedon tuottaminen alkaa siitä, kun kustantajat tuottavat ennakkotietoja ja välittävät ne e-aineistojen palveluntarjoajien tuotetietojärjestelmiin (esim. Bonnier Ellibsille ja Otava ja useat pienet kustantajat Kirjavälitykselle).

Lisenssiehdot ja tuotetiedot välitetään sähköisenä ONIX 3.0-sanomana eri toimijoiden välillä isoilta kustantajilta palveluntarjoajille. Pienemmät kustantajat käyttävät Kirjavälityksen tietojensyöttöpalvelua.

Tuotetiedot voivat tulla kirjastoihin eri reittejä pitkin. Kustantajilla on omia palveluntarjoajia tai alihankkijoita, joiden tehtävänä on mm. välittää tuotetietoja sähköisiin kauppapaikkoihin. Kustantaja voi myös käyttää EPUB-tiedostojen valmistamisessa alihankkijaa, joka lisää tiedostoon myös kustantajalta saamansa ennakkotiedot.

Yleisillä kirjastoilla on vastaavasti kirjastoa palvelevia välittäjiä tai alihankkijoita (esim. Overdrive), jotka välittävät tuotetietoja kirjastoihin tai ne ovat näkyvissä välittäjän verkkopalvelussa (esim. Ellibs). Palveluntarjoajilta voitaisiin saada myös metatietojen rikasteita (esim. kansikuvia), mutta niitä ei saada näkymään kaikissa kirjastojärjestelmissä. Osaa ONIX3:een kuuluvista metatiedoista (esim. käyttäjän päätelaitteita koskevat järjestelmävaatimukset) ei myöskään saada näkyviin kirjastojärjestelmien puutteiden vuoksi.

Kirjavälitys välittää metatietoja ja rikasteita (esim. kansikuvia) ennakkotietoina suoraan Melindaan. Myös e-aineistotoimittajat (esim. Ellibs) toimittavat metatietoa kotimaisesta aineistosta suoraan Melindaan.

### 3.3 Elektronisen aineiston metatietojen rikastaminen, tallentaminen ja haku

Metatietoa e-aineistoista rikastetaan ja tallennetaan Melindaan Pirkanmaan kirjastokimpassa sekä muissa Melinda-kirjastoissa (esim. yliopisto- ja ammattikorkeakoulukirjastoissa).

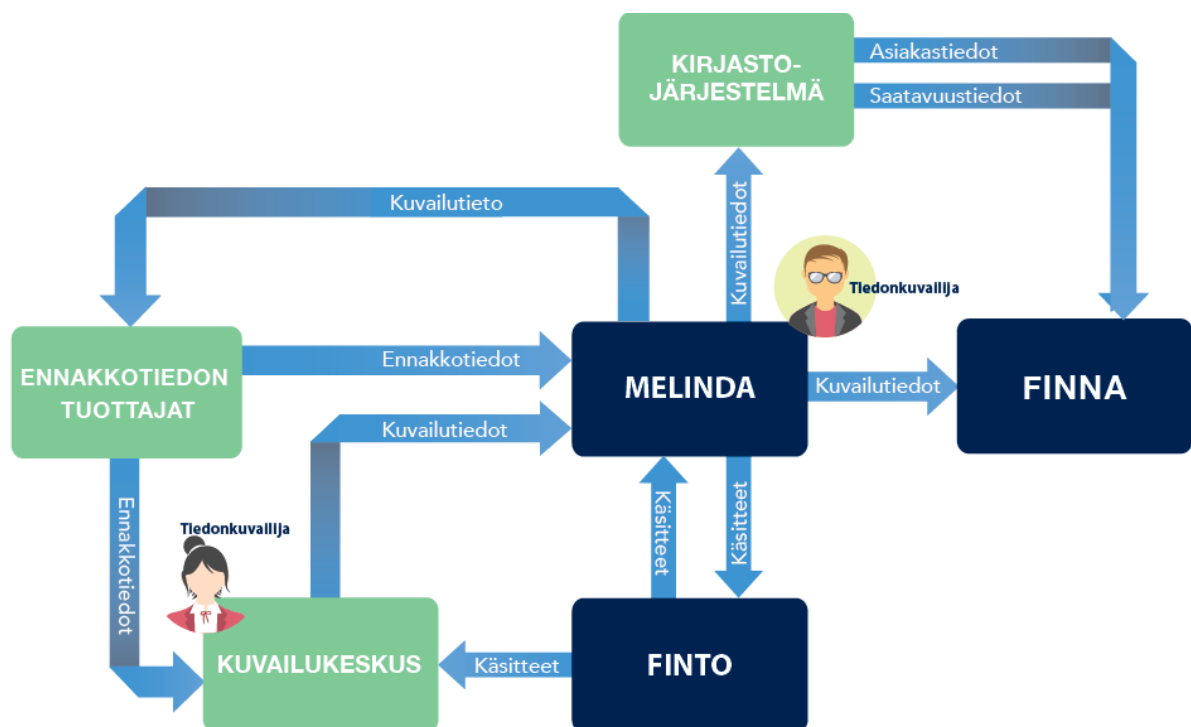
Melindaan tallennettavat kotimaisten aineistojen kuvailutiedot tallennetaan myös kansallisbibliografia Fennicaan.

Yleiset kirjastot kopioivat, täydentävät ja rikastavat e-aineistojen metatietoa eri puolilla Suomea ja tallentavat rikastetut kuvailutiedot omiin tietokantoihinsa. Tietoja joudutaan täydentämään mm. siksi, että Overdrive tarjoaa metatietoa USMARC:ista konvertoituna ja metatiedossa on siksi paljon puutteita.

Tallennettua metatietoa välitetään myös yleisiltä kirjastoilta takaisin palveluntarjoajille (dumppeina), jotka sitten täydentävät omia kuvailutietojaan saamallaan tiedoilla esim. omiin verkkokauppoihinsa.

Myös e-aineistojen kuvailutiedot indeksoidaan Melindasta sekä 13 yleisen kirjaston tai kirjastokimpan tietokannasta (mm. Vaski-kirjastot) Finna-palveluun. Finnasta kuvailutiedot ja aineistojen saatavuustiedot ovat haettavissa joko Finnaan liittyneen kirjaston oman hakupalvelun kautta tai yleisen Finna-hakuliittymän kautta Internetissä.

## II Tavoitetila skenaario 1



Melinda ja yleisten kuvailukeskus / tavoitetila, skenaario 1 – "Tiedot kuvailukeskuksesta vain Melindaan"

### Metatietojen tuottaminen ja välittäminen

Uuden kuvailutiedon tuottaminen alkaa siitä, että kuvailutiedon tuottajat, kuten kustantajat ja e-aineistojen palveluntarjoajat (esim. Ellibs, Overdrive) sekä Kirjavälitys välittävät ennakkotietoja kaikista tarjolla olevista aineistoista suoraan yleisten kirjastojen kuvailukeskuksen järjestelmään sekä Melindaan.

### Metatietojen rikastaminen, tallentaminen ja haku

Metatietoa rikastetaan sekä yleisten kirjastojen kuvailukeskuksessa että Melindassa käyttäen hyväksi kontrolloituja asiasanastoja ja ontologioita sekä nimitietoa, jotka ovat saatavilla Fintosta, Melindasta tms. palvelusta.

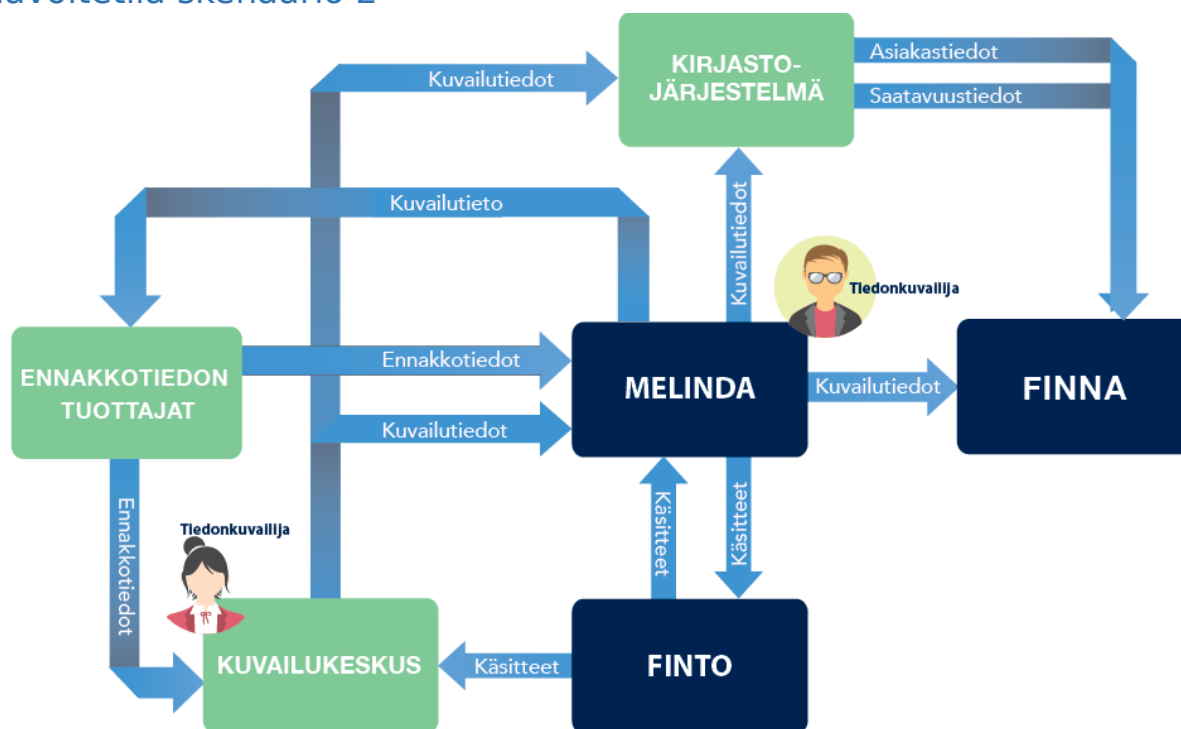
Yleisten kirjastojen kuvailukeskus toimittaa rikastamansa kuvailutiedon Melinaan ja tarvittavissa muodoissa yleisten kirjastojen järjestelmiin. Lisäksi Melinaan tuotetut kuvailutiedot replikoidaan Melinda-kirjastojen tietokantoihin. Myös rikasteet saadaan suoraan yleisten kirjastojen järjestelmiin kuvailukeskuksen kautta siten, että on vain yksi ainoa paikka, josta niitä linkitetään.

Rikastettuja kuvailutietoja tarjotaan (Onix-keskuksen kautta?) kustantajille hyödynnettäväksi esimerkiksi verkkokirjakauppojen kehittämiseen.

Kuvailutiedot indeksoidaan Finna-palveluun Melindasta ja saatavuustiedot haetaan yleisten kirjastojen järjestelmistä.

Huom. Tämän skenaarion toteutuminen edellyttää kuvailukeskuksen ja Melindan välisen teknisen kommunikaation ja rajapintojen ratkaisemista, jotta yleisten kirjastojen tiedot myös mukaan kansalliseen metatietovarantoon. Toimintamallissa on huomioitava myös kuinka, ratkaistaan päällekkäisen työn ongelma, koska samaa kuvailutyötä voidaan tehdä sekä Melindassa että kuvailukeskuksessa. Skenaariossa ei ole huomioitu yhteyttä ennakkotiedon tuottajan ja kirjastojärjestelmän välillä, joka nykyisin on ja saatetaan tarvita myös tulevaisuudessa hankintatiedon takia, mikäli tätä ei voida hoitaa keskitetysti kuvailukeskuksen tai Melindan kautta.

## Tavoitetila skenaario 2



## **Metatietojen tuottaminen ja välittäminen**

Uuden kuvailutiedon tuottaminen alkaa siitä, että kuvailutiedon tuottajat, kuten kustantajat ja e-aineistojen palveluntarjoajat (esim. Ellibs, Overdrive) sekä Kirjavälitys välittävät ennakkotietoja kaikista tarjolla olevista aineistoista suoraan yleisten kirjastojen kuvailukeskuksen järjestelmään sekä Melindaan.

## **Metatietojen rikastaminen, tallentaminen ja haku**

Metatietoa rikastetaan sekä yleisten kirjastojen kuvailukeskuksessa että Melindassa käyttäen hyväksi kontrolloituja asiasanastoja ja ontologioita sekä nimitietoa, jotka ovat saatavilla Fintosta, Melindasta tms. palvelusta.

Yleisten kirjastojen kuvailukeskus toimittaa rikastamansa kuvailutiedon Melindaan ja tarvittavissa muodoissa yleisten kirjastojen järjestelmiin. Lisäksi Melindaan tuotetut kuvailutiedot replikoidaan Melinda-kirjastojen tietokantoihin. Myös rikasteet saadaan suoraan yleisten kirjastojen järjestelmiin kuvailukeskuksen kautta siten, että on vain yksi ainoa paikka, josta niitä linkitetään.

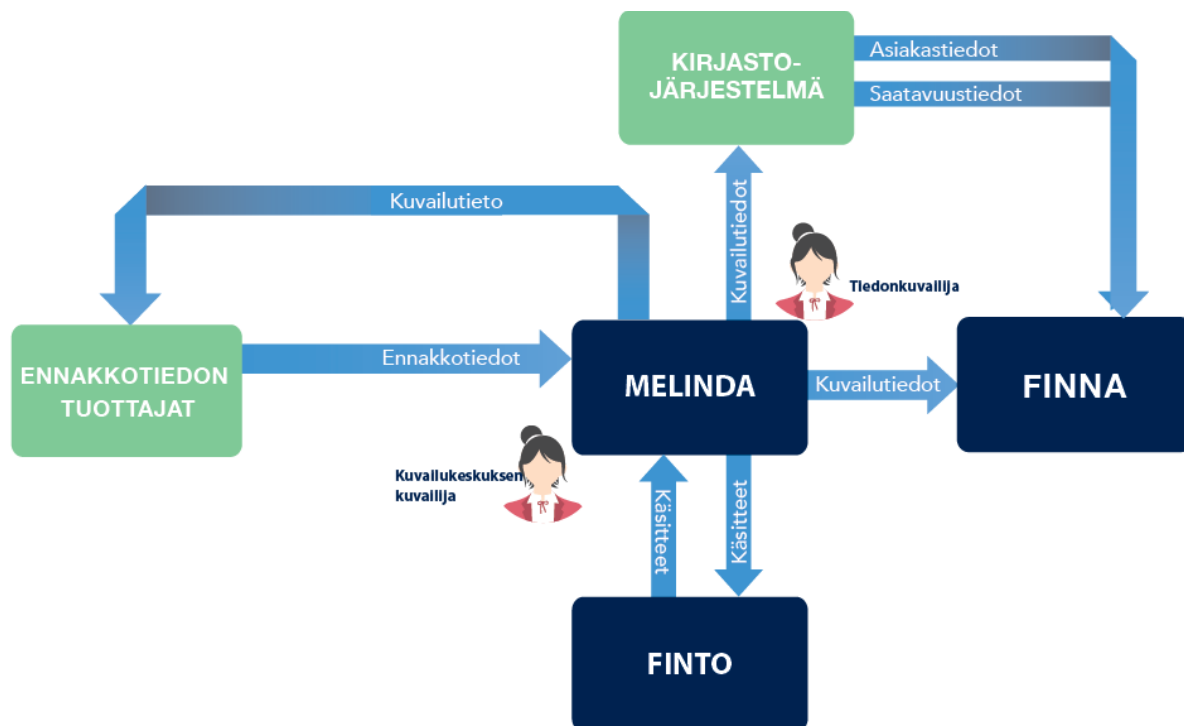
Rikastettuja kuvailutietoja tarjotaan (Onix-keskuksen kautta?) kustantajille hyödynnettäviksi esimerkiksi verkkokirjakauppojen kehittämiseen.

Kuvailutiedot indeksoidaan Finna-palveluun Melindasta ja saatavuustiedot haetaan yleisten kirjastojen järjestelmistä.

Huom. Tämän skenaarion toteutuminen edellyttää kuvailukeskuksen ja Melindan välisen teknisen kommunikaation ja rajapintojen ratkaisemista, jotta yleisten kirjastojen tiedot myös mukaan kansalliseen metatietovarantoon. Samoin on ratkaistava kuvailukeskuksen ja eri kirjastojärjestelmien välinen tekninen kommunikaatio ja rajapinnat. Toimintamallissa on huomioitava myös kuinka, ratkaistaan päällekkäisen työn ongelma, koska samaa kuvailutyötä voidaan tehdä sekä Melindassa että kuvailukeskuksessa. Skenaariossa ei ole huomioitu yhteyttä ennakkotiedon tuottajan ja kirjastojärjestelmän välillä, joka nykyisin on ja saatetaan tarvita myös tulevaisuudessa hankintatiedon takia, mikäli tätä ei voida hoitaa keskitetysti kuvailukeskuksen tai Melindan kautta.

## **Tavoitetila skenario 3**





Melinda ja yleisten kuvailukeskus / tavoitetila, skenaario 3 - "Kuvailukeskuksella ei omaa järjestelmää"

## Metatietojen tuottaminen ja välittäminen

Uuden kuvailutiedon tuottaminen alkaa siitä, että kuvailutiedon tuottajat, kuten kustantajat ja e-aineistotoimittajat sekä Kirjavälitys välittävät ennakkotietoja tarjolla olevista aineistoista yleisten kirjastojen kuvailukeskukseen sekä kotimaisesta aineistosta Melindaan.

## Metatietojen rikastaminen, tallentaminen ja haku

Yleisten kirjastojen kuvailukeskus sekä Melinda-kirjastot rikastavat kuvailutietoa Melindassa käyttäen hyväksi kontrolloituja asiansastoja ja ontologioita sekä nimitietoa, jotka ovat saatavilla Fintosta ja/tai Melindasta.

Melindasta kuvailutiedot replikoidaan Melinda-kirjastojen järjestelmiin ja jaellaan yleisten kirjastojen tietokantoihin. Myös rikasteet saadaan suoraan järjestelmiin siten, että on vain yksi ainoa paikka, josta niitä linkitetään.

Rikastettuja kuvailutietoja tarjotaan (Onix-keskuksen kautta?) kustantajille hyödynnettäviksi esimerkiksi verkkokirjakauppojen kehittämiseen.

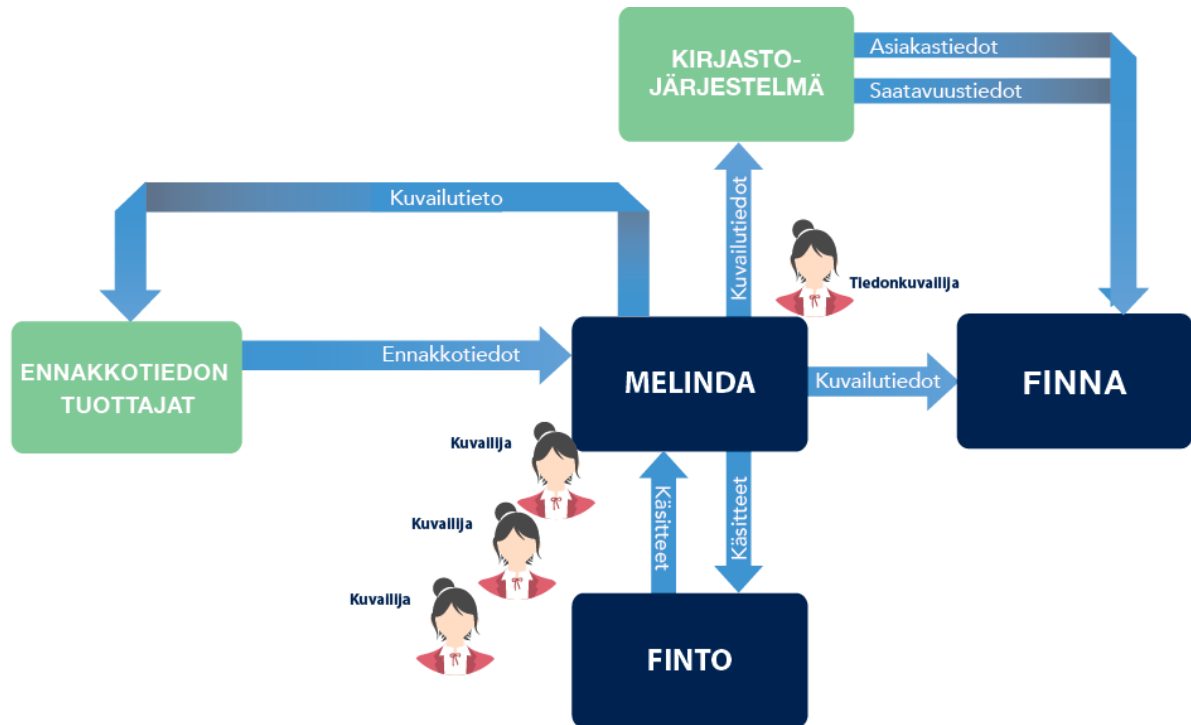
Kuvailutiedot indeksoidaan Finna-palveluun Melindasta ja saatavuustiedot yleisten kirjastojen järjestelmistä.

Huom. Tämän skenaarion toteutuminen edellyttää sitä, että kuvailukeskus liitetään Melinda-metatietovarannon kuvailutietojen tuottajaksi. Skenaariossa ei ole huomioitu yhteyttä ennakkotiedon tuottajan ja kirjastojärjestelmän välillä,

joka nykyisin on ja saatetaan tarvita myös tulevaisuudessa hankintatiedon takia, mikäli tätä ei voida hoitaa keskitetysti kuvailukeskuksen tai Melindan kautta.

## Tavoitetila skenaario 4

Kehitetään Melindaa ja luettelointiprosessia yleisissä kirjastoissa. Ei kuvailukeskusta.



Melinda ja yleisten kuvailukeskus / tavoitetila, skenaario 4 - "Ei kuvailukeskusta"

Kustantajien ja muiden toimijoiden tuottamat ennakkotiedot siirretään Melindaan. Ennakkotietueen kuvailutiedot täydennetään siinä kirjastossa, jossa ensimmäisenä saadaan aineisto käsiteltäväksi. Täydennetyt kuvailutiedot replikoidaan kaikkiin kirjastotietokantoihin ja ennakkotiedon tuottajien järjestelmiin. Jokaisessa kirjastossa voidaan yhä täydentää ja korjata Melindan tietuetta ja tehdyt muutokset päivittyvät kirjastojen omien replikointisääntöjen mukaisesti paikalliskantoihin ja ennakkotiedon tuottajien järjestelmiin.

Melindassa tuotetaan myös toimijoiden ja asiasanojen - tulevaisuudessa myös teosten ja ekspressioiden - auktoriteettitietueet. Melindasta ne välitetään Finto-palveluun (auktoiteetit saavat yksilöidyt URI-tunnisteet). Palvelu tarjoaa rajapinnat sanastojen ja ontologioiden hyödyntämiseen kirjastotietokannoissa.

Melindan kuvailutiedot välitetään myös Finna-hakupalveluun. Finna saa paikallisista tietokannoista asiakas- ja saatavuustietoja.

(Huomatus: Yleiset kirjastot saavat jo ennen teosten ilmestymistä ennakkotietoja sopimustoimittajilta, jotta valinnat ja hankinnat voidaan tehdä hyvissä ajoin. Kilpailutusten vuoksi aineistoa hankitaan lähinnä näiltä sopimustoimittajilta. Ne toimittavat kirjastoille ”tuotetietosatsesja”, ja näiltä listoilta valinnat tehdään. Voivatko nämä sopimustoimittajien ennakkotiedot kulkea Melindan kautta ja saavatko kirjastot edelleen valintalistansa?

Jos tiedot eivät tule Melindan kautta ja kirjaston järjestelmään tulee edelleen ennakkotietoja myös suoraan sopimustoimittajilta, niin näillä tietueilla tulee olla jokin sellainen yksiselitteinen tunniste, joka virheettää yhdistää tietueen Melindassa mahdollisesti olevaan ennakkotietueeseen.)